

Podnety výskumu naratívu pre súčasnú teológiu

ZSOLT GÖRÖZDI

Univerzita J. Selyeho, Komárno

ABSTRAKT

Príspevok rozoberá naratologické impulzy v rámci teológie. Venuje sa charakteru podnetov, ich integrovaniu do teologického systému, resp. výhradám teológie. Naratologické prístupy v analýze textov rozšírili hľadiská súčasnej biblickej exegézy, ktorá tak nanovo objavila význam biblických príbehov a ich vnútorných naratívnych zákonitostí, dôsledkom čoho sa biblické texty začali vysvetľovať aj podľa metodológie a pojmoslovia naratológie. Naratívna teológia upozornila, že takto orientovaný výskum biblických textov umožňuje diferencovanejšiu interpretáciu. Na základe prác predovšetkým nemeckej protestantskej teologickej literatúry sa príspevok snaží ukázať, ako z literárnovedných výskumov naratívu čerpali teologické disciplíny (biblistika, systematická teológia, praktická teológia).

Literárnovedné výskumy naratívu sa stali v poslednej štvrtine 20. storočia inšpiračným zdrojom pre viaceré vedné disciplíny, v ktorých sa do centra výskumnej pozornosti dostal naratívny charakter vytvárania a tradovania vedomostí (napr. naratívna historiografia, naratívna psychológia atď.). Konfrontovala sa s nimi aj teológia, na impulzy naratológie reaguje od sedemdesiatych rokov 20. storočia čoraz intenzívnejšie. Na jednej strane ide o metodologický posun v interpretácii a výklade biblického textu, na druhej strane možno sledovať vývoj samostatnej disciplíny: naratívnej teológie.¹ Charakter naratologických podnetov sa v tomto príspevku pokúsim predstaviť predovšetkým na základe nemeckojazyčných protestantských odborných prác.

Konfrontácii sa teológia nemohla vyhnúť už ani preto, lebo podobne ako literárna veda, aj ona sa zaoberá textami a ich interpretáciou, venuje sa výkladu Písma (exegetuje Sväté písmo). Znovu číta a znovu vykladá Božie zjavenie, ktoré sa fixovalo v písomnej, kánonickej podobe. Jej špecifikom je, že pritom prihliada na jednotný systém učení a na dogmy, ktoré udržiavajú výklad Písma (exegetickú, hermeneutickú prácu) v istom dogmatickom rámci. Kresťanský výklad Písma je chtiac-nechtiac vo viacerých súvislostiach vopred určený, predpisuje ho postoj k Biblii, k jej autorite a pravdivosti a takisto osobná existenciálna zaujatosť exegeta (Pokorný, 1979, s. 7).

Časť teológov prijíma práve na základe uvedených dôvodov naratologické prístupy k textu miestami ťažko, svojsky a s výhradami, no iní zdôrazňujú, že literárnovedný analytický prístup k textu je možné bezproblémovo a s úžitkom aplikovať aj v teo-

lógii. Vymenúvajú pritom napríklad také charakteristiky biblických textov, ktoré nuansujú a výrazne ovplyvňujú vnútorné súvislosti, zámery i význam. Literárne formy a žánre, spôsoby argumentácie, komunikatívna funkcia textov, rétorické figúry a stratégie majú vnútorné zákonitosti, ktoré môžu disponovať rôznym významom. Napríklad K. Seybold zoskupil funkcie biblických textov okolo takých pojmov ako sprostredkovanie informácie, interpretačný ráz, náučná intencia, ilustrácia, vplyv, ovplyvňovanie, presvedčanie, iritácia, zlučovanie (Seybold, 2006, s. 169–185). Pokiaľ ide o špecifiká naratívneho textu a charakteristiky rozprávania, treba dokonca konštatovať, že teológia sa intenzívne zaoberá zisteniami naratológie a jej výsledky sa snaží zasadiť do vlastného systému.

Naratológia má nepopierateľné zásluhy na tom, že kresťanská teológia, ktorá v niektorých etapách svojich dejín príbehy podceňovala (porov. Vokoun, 2008), zatláčovala ich význam do úzadia, poza učenia, logiku a dogmatické výroky,² nanovo spoznala význam príbehu a narácie. V starozmluvnom (židovskom) myslení zohrával príbeh závažnú úlohu. Naratívny charakter starozmluvných udalostí dejín spásy bol v súlade s rabínskou naratívnu exegézou. Systematické učenie o Bohu sa často prejavuje výlučne v príbehoch (ako koná Boh, ako reaguje, aké perspektívy naznačuje atď.). Nástupom kresťanstva, ktoré prebralo helenizovaný spôsob myslenia, však vznikla zvláštna situácia. V procese integrovania gréckej kultúry kresťanstvo podriadilo naratív logosu a argumentatívnej filozofii (Weinrich, 1973, s. 64). Vytvorilo vlastný systém učení, ktorý sa síce odvolával aj na biblické príbehy, predsa sa nevyjadroval prostredníctvom príbehov, ale v teologicko-filozofických kategóriách, dogmatických konštitúciách, (synodálnych) uzneseniach, teda v esenciálnych výrokoch substanciálneho charakteru (Thomka, 2010, s. 24). Pre kresťanský spôsob myslenia príbehy a naratívy nezostali všeobecným relevantným výrazovým prostriedkom dogiem.

Snahou naratívnej teológie je v istom zmysle uvoľniť túto dlhodobú tradíciu prostredníctvom poznávacieho procesu, ktorý stavia do popredia Božie činy objavujúce sa príbehovo. Možnosti disciplíny v tomto smere si bádatelia sformulovali v hrubých črtách nasledovne: „Naratívnu teológiu... možno využiť na jednej strane na opis teologickej argumentácie [biblického] rozprávača, na druhej strane na špecifické artikulovanie cieľa rozprávania“³ (Seybold, 2006, s. 147).

Medzi iniciátormi naratívneho prístupu v rámci teológie treba vyzdvihnúť J. B. Metza. Tento münsterský katolícky teológ zdôrazňoval oproti argumentatívno-apologetickej teológii memoratívnu a naratívnu funkciu i charakter. Chápal ich ako črty, ktoré môžu podstatným spôsobom a kompetentne sprostredkovať ústrednú zvesť kresťanstva súčasným generáciám. J. B. Metz publikoval svoje úvahy v nemeckom časopise *Concilium* (9/1973), kde vyšla aj štúdia literárneho vedca H. Weinricha, vnímajúca biblické príbehy – pre teológov doposiaľ – nezvyčajným spôsobom. Okrem iného upozornil na to, že príbehy Biblie sú výsledkom tradovania a ich vplyv nespočíva v historickej hodnovernosti, ale skôr v ich aktualite pre komunitu (Weinrich, 1973). Prvý významný impulz pre to, aby teológovia vnímali Bibliu aj ako literárne dielo, aby sa jej literárnym špecifikám venovali vážnejšie, predstavovalo i skoršie Auerbachovo dielo *Mimesis*.

Teológovia sa čoraz viac začali zaoberať tým, že značná časť kánonického textu

kresťanstva je napísaná v epických žánroch, vo forme príbehov. Uvedomili si, že popri textových jednotkách iného rázu (múdroslovná literatúra, náučná literatúra, časť prorociev, výroky, teofánie, zákony, ustanovenia, príkazy, predpisy, epištoly, parenetické časti, dogmatické úvahy, hymny, vyznania, modlitby atď.), sa Boh zjavuje v Biblii veľmi často cez vyrozprávané/vyrozprávatelné diania a príbehy: prostredníctvom príbehov sú vyjadrené aj Božia vôľa a súd, Božie výroky sú zobrazené v osude, drámach jedincov alebo spoločností, v dejinách Izraela. „V realistických biblických vyprávěních je identita a charakter jednajících osob, tj. Boha a lidí, ukazována na interakci identity a okolností“ (Vokoun, 2008, s. 136). Ježišov príbeh, jeho smrť, zmŕtvychvstanie, činy, zázraky a časť jeho učení (napr. podobenstvá s obľubou analyzované naratológmi) predstavujú tiež naratívy. Stretnutia a konfrontácie s Ježišom, osud ľudí, uzdravenia, pády, ľudská poslušnosť, rozhodnutia, ďalej veľká časť prorociev alebo eschatologické diania (vzťahujúce sa na posledné časy) tvoria tiež príbehy a ako také nesú zákonitosti príbehovosti. Tento fakt podnietil teológov k tomu, aby na základe – naratológiou vykázaných – vnútorných súvislostí rozprávania a naratívu odkryli nové dimenzie výkladu biblických príbehov, ktoré neboli vždy prístupné pre tradičné hľadiská výkladu Písma.⁴

Pre predstaviteľov systematickej teológie (nielen z nemeckej protestantskej oblasti) bola dôležitým impulzom práca E. Jüngela *Boh ako tajomstvo sveta* (Gott als Geheimnis der Welt, 1977). Úvahy o ľudskom rozmyšľaní a rozprávaní o Bohu priviedli tübingenského teológa k vyhláseniu, že zjavenie Boha v Slove (*logos*) predstavuje z hľadiska Boha jazykový akt⁵ a že takto stelesnenému Bohu musí vyhovieť jazyková štruktúra disponujúca časovosťou, čomu zodpovedá rozprávanie (Jüngel, 1977, s. 413). Autor tvrdí, že to, čo sa prejavuje, je možné identifikovať v rozprávaní. Inkarnácia Krista stojí pred nami tiež v podobe príbehu a hoci tento príbeh nejestvuje samostatne (je úplne podriadený udalosti Božieho stelesnenia, t. j. základnej novozmluvnej zvesti), predsa preň platia všeobecné zákonitosti príbehov. Keďže Božie eschatologické pravdy boli sprístupnené pre teológiu cez výroky Ježiša objavujúceho sa v pozemskom príbehu – uvažuje ďalej autor –, príbehu ako takému prislúcha v rámci teológie oveľa väčšia rola, než akú mal doteraz (Jüngel, 1978, s. 414). Rozmyšľať o Bohu znamená vyrozprávať a nanovo prerozprávať zjavenie, znamená to modus pochopenia a približovania sa k zmyslu.

Starozmluvníci vychádzajúci z naratívnej teológie hovoria o špecificky naratívnej, implicitnej starozmluvnej teológii (Seybold, 2006, s. 148). Jednou z jej charakteristík je, že teologický odkaz vyjadruje text *Starej zmluvy* nepriamym spôsobom a obrazne, prostredníctvom príbehov, udalostí, Božích výrokov, reakcií postáv na tieto výroky, komentárov; má predovšetkým slovesnú (*verbum*), a nie nominálne opisnú podobu. Súčasťou diania sa stáva aj poslucháč, ktorý sa konfrontuje/identifikuje s postavami alebo rozprávačom, a ktorý príbeh preberá a znovurozpráva. Plnohodnotné teologické tézy sú rozvinuté v porovnaníach, metaforách a symboloch.⁶ Z toho vyplýva, že počas biblického výkladu *Starej zmluvy* treba pri rekonštrukcii príbehu odhaliť v prvom rade jazykovú štruktúru a kompozičné pravidlá (Seybold, 2006, s. 154).

Novozmluvníci profitujú z výsledkov naratológie najmä vo výskume textového univerza evanjelií, predovšetkým príbehov o Ježišovi. V istom zmysle možno hovoriť

aj o naratívnej kristológii. Novozmluvná teológia vníma totiž Ježišovo mesiášstvo, jeho rolu v dejinách spásy a samotnú udalosť spásy z viacerých aspektov (napr. na základe kristologických a mesiášskych titulov vzťahujúcich sa na Ježiša, starokresťanských hymnov, dogmatických učení o Ježišovi, života Ježiša). Prínosom naratívnej kristológie je zase rozšírenie pohľadu – na evanjeliá hľadí systematicky ako na celok naračnej literatúry. Zdôrazňuje teda, že obraz o Ježišovi sa nevytvára iba v pojmových kategóriách a dogmách, ale predovšetkým v naratívoch (por. Baudler, 1977). Ako zhrnul Ch. Rose, evanjeliá predstavujú vlastne naratívne kristológie⁷ (Rose, 2007, s. 40–41). Toto zistenie dokladá aj fakt, že spoločenstvá prvých kresťanov, kam patrili aj autori novozmluvných spisov, boli predovšetkým naračné spoločenstvá, ktoré prerozprávali zvesť vyjavenú prostredníctvom Ježiša, a v tomto zmysle sa stáva aj sám Ježiš prerozprávaným rozprávačom (Rose, 2007; Weinrich, 1973).

Čítanie biblických príbehov ako jedného koherentného príbehu sa tiež stalo predmetom výskumu. R. Bauckham hľadal napríklad prvky spájajúce jednotlivé príbehy. Našiel ich sčasti v dejinách Izraela, v obsahovom triedení starozmluvných kníh, v línií dejín spásy alebo v tematickom oblúku od stvorenia po skonanie sveta v Jánovom evanjeliu. Autor však konštatuje, že nachádzané spojivá ešte vždy neumožňujú čítať celú Bibliu ako súvislý príbeh (Bauckham 2003, s. 104–122). Filozof (a teológ) P. Ricoeur, ktorého práce mali význam – popri literárnovedných, psychologických a historiografických výskumov naratívu – aj pre naratívnu teológiu, sa pokúsil o vytvorenie spoločného naratívneho menovateľa pre vybrané kľúčové starozmluvné a novozmluvné výroky: novozmluvnú tézu prístupnú pre helenistický spôsob myslenia zosúladiť, resp. konfrontoval so starozmluvným výrokom, čím poukázal na to, že ich ozajstný hĺbkový význam sa otvára prostredníctvom ich spoločného čítania v rámci metaforicky, dialekticky a naratívne orientovanej analýzy (Ricoeur, 1994).

Teológia sa pri výklade Písma oddávna zaoberá problematikou autorstva biblických spisov, otázkou spochybnenia autorstva a možnosti autorstva redaktora, otázkou inšpirácie, rôznymi faktormi ovplyvňujúcimi text, ako aj vzťahom autora a textu. Biblistika na podnet naratológie, na základe jej pojmových rámcov a myšlienkového chodu znovu artikulovala a čiastočne korigovala svoje stanovisko. Podľa fundamentalisticky orientovanej kresťanskej a židovskej tradície je autor textov totožný s tým, ktorého uvádzajú knihy Biblie, teda autor a rozprávač je tá istá osoba. Z biblistických výskumov je známe, že ozajstný a uvedený autor nie je vždy totožný.⁸ Autor je zakaždým inšpirovaný, poverený, splnomocnený, je znalcom Božích tajomstiev a tajných zvestovaní. To, čo zverejňuje, nie je vlastne ľudský názor, ale „informácia“ pochádzajúca od Boha: posolstvo, ktoré zapisuje podľa akéhosi diktovania (verbálna inšpirácia). Vlastný prístup autora, jeho intencie a osobné akcenty či textové zásahy, akoby boli úplne vylúčené. Zvesť (kérygma) má teoreticky samostatnú platnosť, ktorú nemôžu ovplyvniť alebo modifikovať okolnosti vzniku a komunikačnej situácie, špecifickosť jednotlivých typov textov. Napríklad pre fundamentalistickú teológiu by spochybnenie podobného postoja do istej miery znamenalo aj spochybnenie pravdivosti a autority textu. V exegéze sa využívajú výsledky a metódy rozličných škôl (textová kritika, kritika prameňov, dejiny motívov, kritika tradície – dejiny formy, kritika redakcie, rétorická kritika, historická kritika textu; Pokorný, 2005), ktoré ta-

kéto chápanie opodstatnene spresňujú, relativizujú, resp. odmietajú, napríklad pred verbálnou inšpiráciou uprednostňujú rôzne typy inšpirácií.

Na otázku, kto rozpráva v biblických naratívoch má súčasná biblistika dvojakú odpoveď: na jednej strane tak rozpráva Boh sám, na druhej strane to robí cez ľudí (prostredníctvom autora, redaktora, jedinca alebo skupiny) a cez rozprávačské akty. Židovský teológ M. Sternberg rozlišuje autora ako historickú osobu a ako osobnosť, predmetom jeho bádania sa však stáva osobnosť, lebo výsledný text nehovorí len o historickej úlohe autora, ale aj o jeho osobnosti (Sternberg, 1985, s. 85).

Ďalšia oblasť výskumu reflektuje problematiku súvislostí naratívu, narácie, narátora. V biblických perikopách sa príbeh Boha objavuje v rámci narácie. Samotná narácia sa stáva teológiou, resp. teológia (kristológia) textov sa vytvára prostredníctvom rozprávania (Rose, 2007). Biblický príbeh sa preto nemôže považovať za uzavretý, ale za ustavične znovu prerozprávajúci naratív, ktorý sa rodí priebežne, tradovaním, znovuinšpiráciou, aktualizáciou a aplikáciou na vlastný život z generácie na generáciu, zo spoločenstva na spoločenstvo (napr. Bauckham, 2003, s. 161–162). Dokonca značná časť zaznamenaných biblických príbehov predstavuje prerozprávajúcu verziu (interpretáciu) skoršieho príbehu (Seybold 2006, 170–171). Príbeh (*story*) sa artikuluje vždy nanovo, keď ho spoločenstvo opakovane rozpráva. V tomto procese vidí H. Weinrich príbeh modernizácie metafory (Weinrich 1973).

Takto chápaný vzťah rozprávača a rozprávajúceho do istej miery oslobodzuje vykladáčov Písma od toho, aby trvali na výskume historickej pravdivosti naratívov a aby za merítko hodnovernosti pokladali historickosť. Výskumná pozornosť sa tak obracia aj na špecifiká naratívov. Uvedomenie si odlišností medzi príbehom a naratívom môže napomôcť k uvoľneniu (zdanlivých) protikladov medzi rôznymi biblickými správami o udalostiach, predstavujú totiž iba akúsi polyfóniu v rámci koherentných biblických dejín spásy (Bauckham 2003, 110).

Pre praktickú teológiu, medzi ktorej funkcie patrí sprostredkovať biblické texty interpretované biblistami (napr. prostredníctvom kázni alebo cirkevného učenia), ponúkajú výskumy naratológie nové záchytné body najmä v oblasti homiletiky (teória a prax kázania) a katechetiky (cirkevné učenie a vyučovanie náboženstva). Treba však poznamenať, že nejde o priame podnety, praktická teológia zapracováva do svojho systému naratívno-teologické stanoviská biblistov a dogmatikov.

Ak sa totiž biblické príbehy chápu ako opakovane vyrozprávajúce príbehy, súvisí to s jednou zo základných úloh praktickej teológie, ktorá má biblické príbehy nanovo rozprávať. Robí to napríklad v rámci kázne. Kázeň vysvetľuje väčšinou nejaký vybraný text/perikopu. Naratívna kázeň vyhľadá styčné body medzi udalosťami textu a životom poslucháčov: na jednej strane aktuálne interpretuje biblický text, predostrie ho dnešnému poslucháčovi akceptovateľným spôsobom, aby bol pre neho uchopiteľný. Na druhej strane sa pokúsi nájsť paralelné udalosti/príbehy zo života poslucháča, ktoré vkomponuje do biblického príbehu. Zatiaľ čo kázeň vyrozpráva biblický príbeh (nota bene príbeh Boha), pripomína aj poslucháčov príbeh. (Tento jav nazýva Grözinger implicitnou narativitou; Grözinger, 2008, s. 216.) Umožní tým poslucháčovi, aby biblický príbeh vnímal (a rozprával) ďalej aj ako svoj vlastný. Poslucháč je vtiahnutý do „tvorby“ kázne, na základe Slova (príbehu z biblického textu) môže pod vedením

kazateľa vyvodí paralely a závery v rovine dogmatiky, etiky a viery. Oproti predchádzajúcej praxi znamená tento postoj veľkú zmenu, lebo autoritatívnu kazateľskú prax, opierajúcu sa o dogmatické, deskriptívne, memoratívne úvahy a argumentáciu, strieda interaktívny „výjav“ aktivizujúci poslucháčov. Naratívna kázeň predstavuje istý duchovný proces, počas ktorého môže poslucháč vlastný príbeh konfrontovať s biblickým príbehom. Poslucháči dostanú možnosť, „aby [z kázne] sami vyvodili konečnú konklúziu“⁹ (Literáty, 2010, s. 209). Výraz naratívna kázeň naznačuje, akoby kazateľ hovoril príbehy/cyklus príbehov. (V odbornej literatúre sa to nazýva explicitnou naratívnou; Grözinger 2008, s. 217.) Platí to aj formálne, ale iba s tou podmienkou, že takýto príbeh presahuje číru ilustráciu a aktualizáciu biblického textu, je nástrojom na zapojenie poslucháča do diania kázne. Jeho pripomenutie a prežívanie napomáha nájsť pôvodný zámer. (Napri. H. Weinrich vedľa príbehu vraždy betlehenských chlapcov stavia príbeh prenasledovania Židov v Tretej ríši či vojnu vo Vietname, zdôrazňujúc, že na základe paralel k čítanému príbehu sa odhalia hlbšie významy pôvodného textu; Weinrich, 1973.) Podobne uvažuje pri analýze mýtu J. Bándy, keď zvesť príbehu Kaina a Ábela „prekladá“ do dnešných pomerov, pričom podčiarkuje, že „cieľ mýtu v prvom rade nie je v tom, aby prerozprával nejakú udalosť, ale v tom, aby vysvetľoval a zdôvodňoval... dnešné pomery“¹⁰ (Bándy, 2008, s. 95–96). Rétorická stratégia naratívnej kázne spočíva v tom, že vychádza z rukolapného životného problému, ktorý vkladá do väčších a hlbších súvislostí, všeobecných právd a dogmatických systémov (a nie opačne).

Uvedené charakteristiky sa vo veľkej miere dajú uplatniť aj v katechéze. Jej najdôležitejšiu oblasť tvorí oboznámenie ľudí, predovšetkým detí a mládeže s Bibliou a biblickými príbehmi. Cieľom učiteľa je aj v tomto prípade predstaviť poslucháčom biblický príbeh tak, aby si popri jeho osvojení uvedomili aj vlastnú situáciu, možnosti, chyby alebo cnosti.

* * *

Význam vymenovaných prístupov, hľadísk i smerov uvažovania naratívnej teológie mnohí teológovia podceňujú, alebo aj odmietajú. Protestujú proti tomu, aby sa text Biblie pokladal jednoznačne za číry naratív alebo premoderný metanaratív, ako napr. paralelný fenomén k polyfónnemu románu (Bauckham, 2003, s. 106, 112), resp. varujú predtým, aby pri exegéze dominoval naratologický prístup nad ostatnými vyššie uvedenými krokmi výkladu (Pokorný, 2005). Text Biblie nevnímajú ako predovšetkým ľudský produkt, porovnateľný s umeleckým dielom (ako napr. v úvahách o styčných bodoch Biblie a drámy, románu, alebo konkrétnych literárnych diel ako *Božská komédia*). Písmo ako také znemožňuje/neznesie kategorizáciu estetického alebo literárnovedného charakteru, čo by znamenalo jeho určitú degradáciu. V tomto kruhu sa síce uznáva nutnosť a užitočnosť naratívnej analýzy textu, ale iba ako jedna metóda medzi rôznymi exegetickými postupmi.

Teológovia, ktorí viac akceptujú naratologický prístup, využívajú podnety z naratológie v exegéze, lebo sú presvedčení, že sú nápomocné v hlbšom a nuansovanejšom pochopení, v diferenciacii biblických textov, ktoré – či sa nám to páči alebo nie – nosia v sebe znaky textovosti. (Napri. Knihu stvorenia vykazujúcu charakteristiky vy-

znania viery nečítajú ako učebnicu dejín; zo zveličovania alebo iracionálnych prvkov podobenstiev nevyvádzajú nesprávne – napríklad hospodárske, sociologické – závery; rešpektujúc špecifiká systému symbolov apokalyptickej literatúry, nepričleňujú k nim nútené paralely zo súčasných dní atď.)

Tvrdenie, že naratívna teológia prebrala dominanciu v rámci teológie, by bolo prehnané. Treba však konštatovať, že teológia prijala teóriu a výsledky naratológie ako pozitívnu výzvu a zistenia naratívnej teológie vo väčšej či menšej miere zabudovala do vlastného systému.

LITERATÚRA

- BAUCKHAM, Richard: *Hogyan olvassuk a Szentírást összefüggő történetként? (Reading Scripture as a Coherent Story)*, 2003). Prel. Imre Horváth. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 104–122.
- BÁNDY, György: Káin és Ábel. Egy mítosz interpretálása. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 10, 2008, č. 4, s. 95–102.
- BAUDLER, Georg: *Wahrer Gott als wahrer Mensch, Entwürfe zu einer narrativen Christologie*. München: Kösel, 1977.
- BÍRÓ, Béla: *Narratológia*. Cluj-Napoca: Scientia, 2004.
- EGLI, Andreas: *Erzählen in der Predigt*. Zürich: Theologischer Verlag, 1995.
- ENGEMANN, Wilfried: *Einführung in die Homiletik*. Tübingen, Basel: A. Francke Verlag, 2002.
- FREI, Hans: *A teológia és az elbeszélés értelmezése (Theology and the Interpretation of Narrative)*, 1993). Prel. Sándor Fazeka a Tamás Kisantal. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 123–146.
- HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010.
- JÜNGEL, Eberhard: *Gott als Geheimnis der Welt*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1977.
- GRÖZINGER, Albrecht: *Homiletik*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2008.
- LITERÁTY, Zoltán: Mit jelent a narratív ige hirdetés? In: *Collegium doctorum*, 6, 2010, s. 198–214.
- METZ, Johann Baptist: Kleine Apologie des Erzählens. In: *Concilium*, 9, 1973, s. 334–341.
- NEIDHARD, Walter, EGGENBERGER, Hans (eds.): *Erzählbuch zur Bibel. Theorie und Beispiele*. Lahr: Kaufmann; Düsseldorf: Patmos; Zürich: TVZ, 1990.
- NÜNNING, Ansgar (ed.) *Lexikon theorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006.
- PERRIN, Norman: *A parabolák és a hermeneutika (Parables and Hermeneutics)*, 2003). Prel. Tamás Kisantal. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 205–222.
- POKORNÝ, Petr: *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Praha: Vyšehrad, 2005.
- POKORNÝ, Petr: *Úvod do exegeze*. Praha: Kalich, 1979.
- RICOEUR, Paul: *Az egyik szövetségről a másikra (De l'un Testament à l'autre)*, 1994).

- Prel. Éva Jeney. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 51–60.
- RITSCHL, Dietrich – JONES, Hugh O.: „*Story*“ als Rohmaterial der Theologie. München: Chr. Kaiser Verlag, 1976.
- RITSCHL, Dietrich: *Zur Logik der Theologie. Kurze Darstellung der Zusammenhänge theologischer Grundgedanken*. München: Chr. Kaiser Verlag, 1984.
- ROSE, Christian: *Theologie als Erzählung im Markusevangelium. Eine narratologisch-rezeptionsästhetische Untersuchung zu Mk 1, 1–15*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007.
- SEYBOLD, Klaus: Tanítási célok, Narratív teológia (Lernziele. Zur narrativen theologie, 2006). Prel. Imre Horváth. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 147–166.
- SEYBOLD, Klaus: Beszédcélok. Narratív retorika (Zielformen des Erzählens im Alten Testament. Zur narrativen Rhetorik, 2006). Prel. Imre Horváth a András Garami. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 169–204.
- STERNBERG, Meir: Narratív modellek (Narrative Models, 1985). Prel. Imre Horváth. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010, s. 71–103.
- THOMKA, Beáta: Elbeszélő hitvallás, bibliaértelmező narratológia. In: HORVÁTH, Imre – THOMKA, Beáta (eds.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 2010.
- VOKOUN, Jaroslav: *K rekonstrukci teologie po konci novověku: postkritický přístup*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008.
- WACKER, Bernd: *Narrative Theologie?* München: Kösel, 1977.
- WEINRICH, Harald: Narrative Theologie. In: *Concilium*, 9, 1973, s. 329–333.
- WESTERMANN, Klaus: *Erzählungen in den Schriften des Alten Testaments*. Stuttgart: Calver Verlag, 1998.
- ZERFASS, Rolf (ed.): *Erzählter Glaube – Erzählende Kirche*. Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1988.

POZNÁMKY

¹ Príspevok nemá ambíciu predstaviť naratívnu teológiu v celej jej šírke (má rôzne školy, smery uplatňujúce viac či menej odlišné prístupy, akcenty), sústreďuje sa predovšetkým na témy a prístupy, ktoré môžu byť zaujímavé z hľadiska literárnej vedy. Spomeňme však aspoň odborníkov, ktorí sú spravdli zaraďovaní do tejto oblasti, resp. mali vplyv na jej vývoj: H. U. von Balthasar, S. Bar-Efrat, K. Barth, R. Bauckham, G. Baudler, L. Boff, A. Egly, H. W. Frei, N. Frye, G. Lindbeck, H. Halbfass, E. Jüngel, J. B. Metz, D. Mieth, C. Molari, J. Navone, P. Ricoeur, D. Ritschl, K. Seybold, E. Schillebeeckx, M. Sternberg, R. Thiemann, L. Wachinger, H. Weinrich, K. Westermann, H. Zahrnt, R. Zerfass a i.

² Platí to väčšmi pre protestantskú teológiu ako pre katolícku.

³ „... amely elsősorban Isten cselekedeteinek történetként való megjelenését helyezi előtérbe. A narratív teológia... alkalmazható egyrészt az elbeszélő teológiai okfejtésének leírására, másrészt az elbeszélés céljának sajátos körülírására” (SEYBOLD, 2006, s. 147).

⁴ Používanie naratologických termínov je v rámci naratívnej teológie nejednotné, autori sa opierajú o rôzne zdroje. Dnes je azda najrozšírenejšie členenie G. Genetta, ktorý delí naratívny akt na príbeh (*histoire* v. *discours*), naratív (*récit*), rozprávanie (*narration*), v anglosaskom používaní *story* – *narrative* – *narrating*. Na základe toho sa v exegéze/hermeneutike rozoznávajú tri úrovne biblickej periko-

py: pôvodný príbeh, spôsob tradovania rozpráváním (narácia) a výsledná podoba príbehu predostretého v Biblii (naratív). Exegetická práca spočíva okrem iného v rekonštrukcii pôvodného príbehu, ktorý spoznáваме v zachytenej podobe z textu Biblie vykazujúceho i črty aktu rozprávania. Ďalší autori naratívnej teológie akceptujú delenie S. Chatmana, podľa ktorého príbeh pozostáva z obsahovej stránky javu (*story*) a výrazovej stránky javu (*discours*), pričom *discours* zodpovedá biblickému príbehu rozprávajúcemu *story* nejakou formou a nejakými akcentmi (NÜNNING, 2006; BÍRÓ, 2004). V nemeckojazyčnej protestantskej teologickej literatúre je používanie terminológie nejednotné, jej pojmy sú: *Erzählung* (priradené miestami k *narratio*, inde k *story* alebo k *récit*), *Erzählen* (občas *narration*), *Erzählte*, *Erzählende*, *Geschichte* (ako *histoire*, *narrative*, *discourse*). V tomto príspevku sa bližšie nevenujem terminologickým otázkam, pokúsim sa v rámci prehľadu naratívnej teológie použiť akési zjednodušené, syntetické pojmoslovie.

⁵ „Slovo stalo sa telom“ – Jn 1,14.

⁶ Napr. z udalostí a diani stvorenia sa črtá celistvý obraz o Bohu (BAUCKHAM, 2003, s. 158).

⁷ „Weil die Evangelien narrative Christologien sind, sind sie zugleich in bestimmter Weise narrative Theologien“ (ROSE, 2007, s. 40–41).

⁸ Napr. z trinástich epíštol prisudzovaných Pavlovi je s veľkou pravdepodobnosťou autorom iba siedmich.

⁹ „... hogy ók maguk alkossák meg a végső konklúziót“ (LITERÁTY, 2010, s. 209).

¹⁰ „a mítosz célja elsősorban nem az, hogy valamely eseményt elbeszéljen, hanem az, hogy megmagyarázzon és megindokoljon... mai állapotokat“ (BÁNDY, 2008, s. 95–96).

THE IMPULSES OF NARRATIVE RESEARCH FOR CONTEMPORARY THEOLOGY

Narrative Theology. Narratology. Exegesis. Bible. Interdisciplinarity.

The contribution analyses narratological impulses for theology, such as their characteristics and their (im)possibility of integration into the theological system. Narratological impulses in textual analysis have expanded the analytical approaches of contemporary Biblical exegesis, which has rediscovered the meaning of Biblical narratives and their interior narrative conventions by using narratological terminology. Narrative theology has noted that this type of analysis of Biblical texts enables a more differentiated interpretation. On the basis of works especially from the German protestant theological literature, the contribution aims to show how theological disciplines (Biblical studies, systematic theology, practical theology) have engaged with literary narratology.

Mgr. Zsolt Görözdi, Th.D.

Reformovaná teologická fakulta Univerzity J. Selyeho

Bratislavská cesta 3322

945 01 Komárno

gorozdi@panelnet.sk